

Zihinsel Engellilerin İstihdamı ve Korumalı İşyeri Projesinin İşverenler Açısından Uygulanabilirliği: Trabzon Örneği

Ümran ÇOLAK

Erdoğan Özel Eğitim Uygulama Merkezi
umran.colak@hotmail.com

Burak HERGÜNER

Yrd. Doç. Dr., Avrasya Üniversitesi, İİBF Kamu Yönetimi Bölümü
burakherguner@yahoo.com

Öz

Ağır engelliler grubuna giren ve farklı nedenlerle engelli istihdam çalışmaları içerisinde göz ardı edilen engelli grubunu oluşturan zihinsel engellilerin istihdamı için devlet yakın zaman önce korumalı işyeri projesini hayata geçirdi. Bu projenin başarısında anahtar olan işverenlerin, korumalı işyeri açma konusunda yaklaşımlarını ortaya koymak bu araştırmanın amacıdır. Nitel bir araştırma olan bu çalışma kapsamında, Trabzon'da 35 ve üzeri işçi çalıştıran, korumalı işyeri uygulaması hakkında bilgi sahibi olan 16 işletme sahibine yarı yapılandırılmış görüşme tekniği uygulanmıştır. Elde edilen veriler betimsel analiz yöntemiyle çözümlenmiştir. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre işletme sahipleri zihinsel engellilerin çalışma hayatı içerisinde olmalarını desteklemekle beraber, bu kişilerin çalışacakları yerler olan korumalı işyeri açma konusuna olumsuz bakmaktadırlar. Bunun en önemli sebebi olarak korumalı işyerlerinin işletme mantığı ile işletilemeyeceğini, bu işin bir sosyal hizmet olduğunu dolayısıyla devletin korumalı işyerlerini kendi kurumları aracılığıyla açarak işletmesi gerektiğini ortaya koymuşlardır.

Anahtar Sözcükler: Zihinsel Engelliler, Sosyal Model, Korumalı İşyeri, Trabzon, İşletme Sahibi

Learning Disabled People's Employment and Applicability of Sheltered Workshops for Employers: The Case of Trabzon

Abstract

Learning disabled persons, for different reasons, are the most neglected group in the employment processes. In this regard, Turkish government has recently initiated Sheltered Workshops Project to facilitate their employment. The aim of this study is to find out the views of employers who are the key in the success of the said project. Therefore, 16 semi-structured interviews were conducted with business owners who employ 35 people or more, and are aware of the Sheltered Workshops Project. The descriptive analysis method was employed to analyze the data. The study reveals that business owners support the inclusion of learning disabled people into working life however, they are reluctant to open a sheltered workshop. The main reason behind it, they state, is that the sheltered workshops cannot be operated with an entrepreneurial approach as it is a social project in its origin. Hence, the state should open, manage them through its affiliates.

Keywords: Learning Disabled People, Social Model, Sheltered Workshop, Trabzon, Business owner

Giriş

İşverenlerin özürlü olmayanları özürlü olanlara göre daha fazla istihdam etme eğilimi bilinen bir gerçektir. Öte yandan, 2010 Özürlüler Araştırması verilerine göre Türkiye’de çalışan engelli grupları içerisinde zihinsel engelliler diğer engel grupları içerisinde istihdam edilmede en dezavantajlı gruptur.¹

Engelli istihdam uygulamalarından biri olan korumalı işyeri yöntemi serbest iş piyasasında istihdam edilemeyen engelliler için düşünülmüş bir modeldir. Türkiye’de bu uygulamaya bir sınırlama getirilerek, engelliler kanununda yalnızca zihinsel engelliler ve ruhsal duyuusal engellilerin istihdamı için uygulanır denmektedir. Sosyal politikanın önemli konularından biri olarak engelli istihdamına yönelik yöntemlerden biri olan korumalı işyerlerinde engelliler hem rehabilite edilmekte hem de mesleki eğitim alarak iş hayatına girmiş olmaktadır.²

Bu bağlamda araştırma problemi; Devletin sosyal politikalar kapsamında zihinsel engelli istihdamı ile ilgili oluşturduğu politikalarda korumalı işyeri açma beklentisi gösterdiği işletmelerin/işverenlerin “korumalı işyeri” açma konusundaki yaklaşımları nelerdir? Soruna yöneliktir. Araştırma ana sorusuna yönelik şu alt sorular belirlenmiştir. 1. Zihinsel engellilerin istihdamı için öngörülen ve engelliler yasasında da yer verilen korumalı işyeri sayısının çok az olmasının nedenleri nelerdir? 2. Zihinsel engelli istihdam politikası olarak uygulanan “Korumalı işyeri güçlendirme ve yaygınlaştırma projesi” işverenler açısından uygulanabilir midir?

Araştırma, son dönemlerde sosyal ve kültürel etkinliklerin ve gelişimin yaşandığı bir il olan Trabzon örneği ile sınırlıdır.³ Bu çerçevede Trabzon’da buluna 35 ve üzeri işçi çalıştıran, korumalı işyeri yöntemini ve devletin korumalı işyeri güçlendirme-yaygınlaştırma projesini bilen işletme sahiplerini kapsamaktadır. Türkiye’de uygulanan zihinsel engelli istihdam politikaları kapsamında oluşturulan korumalı işyeri güçlendirme ve yaygınlaştırma projesinin işverenler açısından uygulanabilirliği ve işverenlerin korumalı işyeri açmaya yönelik düşüncelerinin tespiti ile sınırlıdır. Ayrıca zihinsel engelli istihdam politikaları araştırılırken engelli istihdamından sorumlu kurumun son beş yıllık çalışmaları çerçevesinde değerlendirilmesi de araştırmanın bir diğer sınırlılığıdır.

Çalışmanın birinci bölümünde engellilik/özürlülük kavramları ve hukuksal boyut ele alınmıştır. İkinci bölümde sosyal politika kapsamında engellilik ve engelli politikalarının oluşumuna temel olan yaklaşımlardan, medikal ve sosyal model işlenerek günümüzde benimsenen sosyal model yaklaşımının önemi ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Çalışmanın son bölümünde, devletin zihinsel

¹ TÜİK “Özürümlülerin Sorun ve Beklentileri Araştırması”, 2010.

² Özgür Hakan Çavuş ve Akay Tekin, “ Türkiye’de Engellilerin İstihdam Yöntemi Olarak Korumalı İşyeri” *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 30(1), (2015): 145-165.

³ Burak Hergüner. "Examining the Legacy of Large-scale Sports Events as a Governance Issue: A Case Study from Trabzon, Turkey." *Karadeniz Arastirmalari*, 47, (2015): 152 - 153.

engelli istihdamı için oluşturduğu politikaların gerçekleştirilmesinde beklentide olduğu işverenlerin korunmalı işyeri açmak konusundaki yaklaşımları araştırılmıştır. Araştırma modeli olarak nitel araştırma yöntemi benimsenmiş ve veriler betimsel analiz ile çözümlenmiştir.

Engelli ve Özürlü Kavramı

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesine ek 9 Aralık tarihli “Sakat Kişilerin Hakları Beyannamesinin” birinci maddesine göre bedensel veya ruhsal kabiliyetlerindeki kalıtsal veya sonradan olma her hangi bir noksanlık nedeniyle kişisel ya da sosyal yaşantısında kendi kendine yapması gereken işleri yapamayanlara “özürlü” denmektedir.⁴

Uzun bir dönem belli aralıklarla sakat ardından özürlü tanımlarını kullanılmasıyla dünyada engelli haklarına bakıldığında bugün gelinen noktada özürlülük kavramının terk edilip yerine engellilik kavramının kullanıldığını görmekteyiz. Zira engellilik terimi ile toplum tarafından konulan engeller vurgulanırken, özürlülük teriminde bireyin bozukluğu, esas alınmaktadır. Mevzuatımızda da gelinen nokta bu yöndedir.

Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde yer alan kabul tarihi 25.4.2013 olan “Engelli Bireylere Yönelik İbarelerin Değiştirilmesi Amacıyla Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” ile tek tip tanım olarak “engelli” kavramının kullanılır hale gelmesi ile engelli/özürlü vatandaşları psikolojik açıdan tatmin eden bir durum olmuştur.⁵ Özürlülük tanımına uygun bir tanım yapılarak özürlü yerine engelli kavramının kullanıldığını görmekteyiz. Buna göre; engellilik doğuştan veya sonradan herhangi bir nedenle bedensel, zihinsel, ruhsal, duygusal ve sosyal yeteneklerin çeşitli derecelerde kaybedilmesinden dolayı toplumsal yasama uyum sağlama ve günlük gereksinimlerin karşılamaında güçlük çekme, bu sebeplerle korunma, bakım, iyileştirme danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyma olarak tanımlanmaktadır.⁶

Zihinsel Engellilerin Sınıflandırması

Zihinsel engellilik engel grupları içerisinde tanımlanmasında güçlükler olan bir kavramdır. Zihinsel engelin tanımlanmasındaki güçlükler, gerek zihinsel gelişim süreci ile ilgili gerekse tanımların hangi yeterlikleri içerdiği konusunda şüphelerin olması gibi nedenlerle ortaya çıkmaktadır. Tanımlamadaki

---

⁴ Ayşegül Köksal, “Türkiye’de Engelli İstihdamı ve Bir Araştırma” (Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010), s.3.

⁵ 6462“Engelli Bireylere Yönelik İbarelerin Değiştirilmesi Amacıyla Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun”.

⁶ Çağla Patır, “Özürlülük Olgusunun Tarihsel Sürecinde 1980 Sonrası Söylem ve Politikaların Küreselleşme Geçirilebilirliği Üzerine Bir Tartışma” (Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012), s.19-21.

güçlüklerin bir diğer nedeni ise zihin ve sosyal faktörlerin birbirinden bağımsız olmasıdır.⁷

Zihinsel engellilik ya da zeka engelli durumunu, Doll 1940'larda altı ölçüt sıralayarak tanımlamıştır: (i) Zihinsel normalaltı, bunun sonucu olarak sosyal yetersizlik. (ii) Doğuştan ya da çocukluktan zihinsel gerilik. (iii) Olgunlaşmada gerilik. (iiii) Kalıtsal nedenlerin ya da hastalıkların bir sonucu olarak yapısal kaynaklı zihinsel gerilik.⁸

Araştırma konusu olan zihinsel engelliler içinde istihdam edilebilecek olanlar, eğitilebilir ve öğretilbilir zihinsel engelliler olan hafif ve orta düzey zihinsel engelli kişilerdir. Eğitilebilir zihinsel engellilerin zekâ düzeyleri 50-54 ile 70-75 arasındadır ve kendi yaşlarından 3-5 zekâ yaşı geridedirler. Okuldaki akademik çalışmalarda gerilik gösterirler. Normal öğrencilere göre daha geç olsa da üçüncü, dördüncü sınıf düzeyinde akademik bilgi ve beceriyi kazanabilirler. Bu bireylerin gelişimleri normallerinden bir farklılık göstermedikleri için okul çağına gelene kadar fark edilmezler. Okul hayatına başladıklarında, özellikle akademik alanda karşılaştıkları problemler sonucu geri kaldıkları görülür. Bu nedenle eğitilebilir terimi bu gruba giren bireylerin okuma, yazma, matematik gibi dersleri öğrenebileceklerini açıklamaktadır ve bu bireyler özel eğitim olanaklarıyla normal ilkokul programlarından yararlanabilmektedir.⁹

Hukuksal Boyut

1950'li yıllarda sosyal devlet olma yolunda ilerleyen Türkiye'de, özürli bireyler için hukuki zemin oluşturulmaya başlamış, ayrıca sivil toplum kuruluşlarınca özürsüzlük olgusu önemsenir olmuştur.¹⁰ Bu gelişmelerin paralelinde 1961 Anayasası oldukça önemlidir. Sosyal devlet ilkesini tam olarak benimsemiş olan, kişi hak ve hürriyetlerini güçlendirmiş, sosyal hak ve ödevleri sistematik hale getirmiş olan 1961 Anayasası'nda engellilerin üretken hale getirilmesi ve eğitimlerine önem verildiğini gösteren İlköğretim ve Eğitim Kanunu'nun özel eğitim ile ilgili maddelerine dayanılarak Özel Eğitim Hizmet Yönetmeliğinin çıkarılmış olması çok önemli bir gelişmedir.¹¹

1982 Anayasasınının 61. Maddesinde "*Devlet, sakatların korunmalarını ve toplum hayatına intibaklarını sağlayıcı tedbirleri alır*" ifadesi engelli bireylere yönelik

---

⁷ Siyavuş Huseyinalızadeh Miyandoab, "Zihinsel Engelli Kardeşi Olan ve Zihinsel Engelli Kardeşi Olmayan 7-13 Yaş Grubu Çocukların Aile Resim Çizimlerinin Karşılaştırılması ve Analizi" (Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri, 2008), s.37.

⁸ Ayşegül Köksal, age, s.12.

⁹ Sabri Yılmaz, "İlköğretim Birinci Kademedeki Eğitilebilir Zihinsel Engelli Öğrencilerde Fizyoterapi Yöntemleri Kullanılarak Çalışılan İnce Motor Fonksiyonların Yazma Becerilerine Etkilerinin İncelenmesi" (Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009), s.7-9.

¹⁰ Fethi Güngör. Güler Güneş, "Dünya'daki Gelişmeler Paralelinde Türkiye'de Değişen Özürsüzlük Politikaları" *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, Ekim 2011- Mart 2012, 25 S: 3, ss.30-31.

¹¹ Serhat Özgökçeler. Yusuf Alper, "Özürsüzlük Kanunu'nun Sosyal Model Açısından Değerlendirilmesi", *İşletme ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 1(1), (2010): S.50-51.

doğrudan bir düzenleme olarak yer almıştır. Ayrıca, 1982 Anayasasında yer alan Sosyal Güvenlik başlıklı 60. Maddede " Herkes, sosyal güvenlik hakkına sahiptir. Devlet, bu güvenliği sağlayacak gerekli tedbirleri alır ve teşkilatı kurar." Çalışma Şartları ve Dinlenme Hakkı" başlıklı 50. maddede " Kimse, yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılmaz. Küçükler ve kadınlar ile bedeni ve ruhi yetersizliği olanlar çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar", Çalışma Hakkı ve Ödevi başlıklı 49. maddede "Çalışma, herkesin hakkı ve ödevidir", Kanun Önünde Eşitlik başlıklı 10. Maddede "Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir" şeklindeki ifadeler dolaylı olarak ta olsa engellilere yönelik haklardan bahseder.¹²

Türkiye’de ilk kez 1999 yılında gerçekleştirilen I. Özürlüler Şûra’sında özürlüleri kapsayan onlara özel bir Kanunun çıkması temel kararlar arasındadır. Bu yönde çıkan Özürlüler Kanunu’nun ilk taslağı incelendiğinde medikal model anlayışının hâkim olduğu görülmektedir. Özürlüler ve Yerel Yönetimler Ana temasıyla 2005 yılında gerçekleştirilen II. Özürlüler Şurasında alınan karar sonucu özürlülerle ilgili her alanı kapsayan bütüncül bir yasa olması gereği ile çıkarılan 07.07. 2005 tarihli "Özürlüler ve Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnameler Yapılmasına Hakkında Kanun" bir dönüm noktası sayılabilir.¹³

2005 yılında kabul edilen 5378 sayılı Özürlüler Kanunu önem taşımaktadır. Kanunun Amacı, engellilerin doğuştan sahip oldukları onuru, saygıyı güçlendirerek onların temel hak ve özgürlüklerden faydalanmasını teşvik ve temin etmek ve toplumsal hayata diğer bireylerle eşit koşullarda tam ve etkin katılımlarını sağlamak ve engelliliği önleyici tedbirlerin alınması için gerekli düzenlemelerin yapılmasıdır.¹⁴

Engellilik Politikalarına Temel Olan Yaklaşımlar

Toplumdaki eşitsizliklerin giderilmesi üzerine birçok akademik çalışmanın konusu olmuş ve yetenek (capability) yaklaşımı gibi yaklaşımlar, herkesin yetenekleri ve kapasitesi ölçüsünde kaynaklardan faydalanmasına vurgu yapmıştır. ¹⁵ Ayrıca Sosyal Sermaye (Social capital) gibi kavramlar temelinde toplumsal değerlerin ve ağların önemini vurgulayan akademik çalışmalar son dönemde artış göstermiştir.¹⁶

Tarihsel süreçte, toplumların engelliliğe bakış biçimlerindeki farklılıklar temelinde, birbirinden farklı yaklaşımlar ortaya çıkmıştır.¹⁷ Bu kapsamda özürüllüğe ilişkin yaklaşımlar arasında ilk temel model medikal-bireyci modeldir.

Bu yaklaşım, engellilik kavramını hastalık üzerinden tanımlamıştır. Bu model çerçevesinde, tıbbi yöntemlerin gelişimi sağlanıp, konuya rasyonel ve bilimsel bir

¹² Serkan Çınarlı, "Kamu Hizmetlerinin Yürütülmesinde Engelli Hakları" (Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008), s.20.

¹³ Burcu Alvar, "İsparta’da Engelli İstihdamı ve Sorunları" (Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014), s.18.

¹⁴ 5378 Özürlüler Kanunu.

¹⁵ Burak Hergüner, "In Pursuit of Equity: The Capability Approach and Education." *Public Policy and Administration Research*, 2(5),(2012): s. 22-28.

¹⁶ Burak Hergüner, "Revisiting history: Social capital formation in Ahi unions", *Academic Research International*, 3(3), (2012): s. 357-364.

¹⁷ Mona Azimzadeh Kordlar, "Mesleki Eğitim Kurslarının Özürlülerin İstihdamındaki Rolü" (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013), s.66.

yaklaşım geliştirmiştir. Engellilik literatüründe tıbbi model diye bilinen bu yaklaşım bireyci ve materyalist bir yaklaşım olarak düşünülmektedir.¹⁸ Medikal modelin temelinde engelli kişinin kendi özelliklerinden dolayı sınırlılıkları olduğu düşüncesi yatmaktadır. Buna göre kişi eksiz ve yetersizdir. Bu sebeple kişiye patolojik bir durum olarak yaklaşılır insanı hasta olarak kabul eder ve onun uzmanlar tarafından tedavi edilmesine boyun eğmesini ister ve kişinin güçlü yanları göz ardı edilir. Başka bir ifadeyle, toplumsal özrürlülük yaratılmış olur. Oysa özrürlülük, salt tıbbi değil, sosyal bir olgudur. Aynı bozukluk veya rahatsızlığa sahip bireylerin eşit oranda özrürlü olduğunu söylemek mümkün değildir. Bahsedilen kişilerin farklı meslekleri, farklı eğitimleri, farklı yaşayış tarzları olabilir. Bu kişilerin topluma katılımları da farklı koşullar sonucunda birbirinden farklı olacaktır. Salt tıbbi değerlendirmeler sonucu bu bireyleri, eşit oranda özrürlü kabul etmek ise adeta farklı meyveleri aynı kefeye koymak anlamına gelmektedir.¹⁹

Dünyada 1970'li yıllara kadar engellilik medikal model üzerinden tanımlanmış ve sosyal politika kapsamında ise engelliliğe tazmin odağında yaklaşılan bir süreç yaşanmıştır. Sürekli bakıma ihtiyaç duyan zihinsel engellinin esasen hastanelerde bırakılması da bu durumun uygulamadaki belirgin bir göstergesidir.²⁰

İkinci temel yaklaşım olan Sosyal modele geçiş, neoliberal politikaların yayıldığı ve refah devletini küçülten baskılarının başladığı döneme denk gelmiştir.²¹ 1960'larda ortaya çıkan.²²1976 yılında UPIAS'ın (Ayrımcılığa karşı Fiziksel Engelliler Birliği) yayınladığı "Temel Sakatlık İlkeleri", sosyal modelin başlangıç noktası olarak bilinmekte ve sosyal model adı verilen bu yaklaşımda; özrürlülerin toplumda yaşadıkları kısıtlılıklar ile çevresel etkenler ve toplumda engellilere yönelik tutumlar arasındaki yakın ilişkiye işaret edilerek engelliliğin toplumsal yanı vurgulanmaktadır.²³

Artık dünyada gelişmişlik gösteren devletler engelliliğe yaklaşımda sosyal modeli benimsemeye başlamıştır ve engellilikle ilgili tartışmalar, insan hakları ve ayrımcılık noktaları arasında devam etmektedir. Bugünkü engelli politikası kişilerin görme, işitme, zihinsel ve bedensel yetersizlikleri bakmadan vatandaş olarak insanlık insan haklarına dayalı bir anlayışla sadece kişinin yeteneklerine ve topluma kazandırabileceklerine odaklanmaktadır.²⁴

Dünyada Korumalı İşyeri Kavramı ve Türkiye'deki Gelişimi

¹⁸ Reyhan Atasü Topçuoğlu, "Medikal Modelden Sosyal Modele Geçiş, Sosyal Politika ve Sosyal Hizmetler", *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 25(2), (2014): s.129

¹⁹ Canan Ünal, "Karşılaştırmalı Hukuk Işığında Sosyal Güvenlik Hukukunda Özrürlüler ve Yeni Yaklaşımlar: Türkiye Açısından Uygulanabilirliği" (Yüksek Lisans tezi, Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011), s. 160.

²⁰ Topçuoğlu, age, s.132.

²¹ Topçuoğlu, age, s.34.

²² Serhat Özgökçeler. Yusuf Alper, age, ss. 33-54.

²³ Kordlar, age, s.32.

²⁴ R.Saim Dalbay, "Özürlü Yakınlarının Özrürlülere Yönelik Sosyal Politikalara İlişkin Bilgi Beklentisi ve Memnuniyet Dereceleri: Isparta Örneği" (Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009), s. 32.

Kamu değeri anlayışı çerçevesinde kamusal kaynaklar, ekonomik geri dönüş ikinci planda bulundurulurken farklı alanlarda kullanılmaktadır. ²⁵ Korumalı işyeri de bu alanlardan biri olarak kabul edilebilir.

Korumalı işyerinin ilk örneklerine 1800'lü yıllarda ABD' de rastlanmaktadır. ABD Ulusal Korumalı İşyerleri Standartları Enstitüsü'nce yapılan tanıma göre; Engellilerin normal yaşamlarına dönebilmeleri amacı ile iş ortamını ve mesleki imkânlarını engelliler için uyumlu ve düzenli biçimde gerçekleştirmeye çalışan servislere *korumalı işyeri* denmektedir. Günümüzde gelişmiş ülkelerde görülen bu uygulama ile çok sayıda engellinin hep bir arada istihdamı mümkün olabilmektedir. Örneğin, İngiltere'de savaşta engelli olanların istihdam edilebilmeleri için, 1944 yılında Remploy 2 adlı bir kuruluş tamamen bu amaçla kurulmuştur.²⁶ Bu öncelikli amacı engellileri hayata bağlamak, mesleki rehabilitasyon hizmeti vermek gibi sosyal nitelikte amacı kardan çok, maliyeti karşılamak olmuştur.²⁷

Dünyada, korumalı işyerleri ile ilgili üç temel uygulama olduğu görülmektedir. i) Bir bakanlık veya ulusal kuruluş tarafından merkezi hükümet yardımı alınan durum (e.g. Avustralya, Fransa, İrlanda). ii) Finansmanın bölgesel veya yerel düzeyde karşılandığı durum (e.g. Belçika, İspanya). iii) Karma yöntem (e.g. Danimarka, Arjantin).²⁸

Türkiye'de Korumalı işyeri kavramı, 5378 sayılı Engelliler Kanunu'nun 14.maddesine istinaden hazırlanmış, olan 30.05.2006 tarih ve (RG) 26183 sayılı "Korumalı İşyerleri Hakkında Yönetmelik" ile gündeme gelmiştir. "Korumalı İşyeri" kavramı için 26.11.2013 tarih ve (RG) 28833 sayılı yeni bir yönetmelik yayımlanarak amaç ve kapsamı; korumalı işyeri statüsünün kazanılması, korumalı işyerlerinin işleyişi ve denetlenmesine ilişkin usul ve esaslarının düzenlenmesi, işgücü piyasasına kazandırılmaları güç olan engelli bireylere istihdam oluşturmak üzere, ayrımcılığı önlemeye yönelik mevzuat yöntemini kabul eden ülkeler tarafından uygulanan engelli istihdam yöntemi olarak Türk mevzuatında yerini almıştır.²⁹ Güncel gelişmeler nedeniyle değiştirilen birçok yönetmelik gibi "korumalı işyeri yönetmeliği" de bazı değişikliklere uğramıştır. İlk kez 5378 Engelliler Kanunu'na istinaden 2005 yılında çıkarılan bu yönetmeliğin bazı hükümleri 2014 yılında değiştirilmiştir.

Korumalı işyerleriyle ilgili oluşturulan yönetmeliğin 2005 yılındaki düzenleme ile 2014 yılındaki düzenleme arasında oldukça önemli bir farklılık vardır. Buna göre

---

²⁵ Burak Hergüner . "Public value as a framework for reforming publicly funded museums." *International Journal of Public Sector Management*, 28(6), (2015): s. 462 – 464.

²⁶ Sanem Berkün, "Özürülerin İstihdamında Ev Esaslı Tele Çalışma, Evde Tele Çalışma: Bursa ili Belediyelerinden Örnekler" (Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012), s.31.

²⁷ Filiz Alkan Meşhur, "Engellilerin Bir İstihdam Seçeneği Olarak Tele Çalışma Modellenmesi ve Modelin Kent Planlama Açısından İrdelenmesi" (Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, 2006), s.69.

²⁸ Serdar Orhan, "Türkiye'de Özürü Dostu İstihdam Politikaları : Durum Analizi ve Öneriler" (Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011), s.39.

²⁹ Necla İrem Ölmezoğlu, "Çalışma Yaşamında Engelliler: Gümüşhane İli Engelli İstihdamına İlişkin Emek Arz Yönlü Bir Araştırma" (Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015), s.31.

2005 yılındaki düzenleme korumalı işyerinde tüm engellilerin çalışabilme imkânı sağlanmışken 2014 yılındaki düzenlemeden sonra korumalı işyerlerinde sadece zihinsel ve ruhsal engellilerin çalışabilmelerine izin verilmiştir. İstihdam edilebilirlik açısından tüm engelli bireyler dikkate alındığında istihdam piyasasında yerini alamayan ayrımcılığa uğrayan engelli grubu zihinsel engellilerdir. Bu bakımdan son değişikliğin yerinde bir düzenleme olduğu söylenebilir.³⁰

Korumalı işyeri statüsü almak için ASPB İl Müdürlüğüne başvuruda bulunan gerçek veya tüzel kişilerin talepleri gerekli tespit ve incelemeleri yapmak üzere bir komisyonda değerlendirilir ve en geç otuz gün içinde değerlendirme sonlandırılır. Korumalı işyeri statüsü için başvuruların komisyon değerlendirmesi sonucunda uygun görülen işyerlerine Valilikçe, "Korumalı İşyeri Statüsü Belgesi" düzenlenir.³¹

Korumalı İşyerinde İstihdam Edilen Engellilerin Ücretlendirilmesi ve Korumalı İşyeri Projesi

Korumalı işyerinde çalışacak engellilerin ücretleri ile ilgili 4857 sayılı İş Kanuna eklenen maddeyle iş gücü piyasasına kazandırılmaları güç olan, korumalı işyerlerinde çalıştırılan zihinsel engellilere işverenlerince zamanında ödenmiş olan ücretlerinin belli tutarlarının Hazine tarafından işverene ödeneceğini hüküm altına almıştır. Bununla birlikte 2014 yılında kabul edilen 6518 sayılı Kanun ile korumalı işyerleri için öngörülen mali destekler ve teşvikler de belirtilmiştir. Buna ek olarak bu işyerleri çevre ve temizlik vergisinden muaftırlar. Yine korumalı işyerlerinde istihdam edilen zihinsel çalışanlar için diğer kişi ve kurumlarca karşılanan tutar dâhil yapılan ücret ödemelerinin yıllık brüt tutarının yüzde yüzü oranında korumalı işyeri indirimi uygulanacaktır.

Devlet desteği ile Korumalı işyerlerinden istenen faydanın sağlanması amacıyla İŞKUR bu yönde fon harcamaya yetkilendirilmiştir. Yasa ve yönetmeliklere verilen bu destek 2014 yılı içinde İŞKUR-Engelli Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü işbirliği içinde gerçekleştirilecek olan proje çağrısına dönüşmüştür.³²

Türkiye İŞKUR tarafından korumalı işyerlerinin kurulması, güçlendirilmesi ve toplumda belirli bir işletme modelinin oluşturulmasını sağlamak amacı ile bir fon oluşturmuştur. Bu projenin faydalanıcıları Türkiye'de faaliyet gösteren eğitim kurum/kuruluşları, üniversiteler, kamu kurum/kuruluşları, vakıf, dernek, sendika, meslek örgütleri gibi sivil toplum kuruluşları ile gerçek ve tüzel kişilerdir. Kaynak tahsis edilmesine karar verilen projelere aşağıdaki destekler verilmektedir.

1.Kuruluş sermayesi desteği: Hibe tutarı en fazla 150 bin tl olarak belirlenmiştir. Korumalı işyerinin kuruluşu için gerekli solan sermayenin % 60'ı kuruluş tarihinden itibaren bir yıl içerisinde hibe olarak tahsis edilecektir. Kuruluş sermayesi için gerekli olan bütçenin % 40'ının nakit olarak proje sahibi tarafından projeye tahsis edilmesi şarttır. Kuruluş sermayesi olarak verilecek hibe ile korumalı işyerinin kuruluşu için

---

³⁰ Özgür Hakan Çavuş ve Akay Tekin, *age*, ss.145-165.

³¹ 2013 Korumalı İşyeri Yönetmeliği, M. 7-8.

³² Özgür Hakan Çavuş, Akay Tekin *age*, s.154-157.

gerekli olan makine, donanım, malzemesi giderleri karşılanabilecektir.

2.Engelli ücret desteği: Projesinin başlangıç tarihinden itibaren korumalı işyerinde çalışacak engelli işçilerin ücretleri, ilk bir yıl boyunca ödenecektir. İşletme giderleri desteği: Korumalı işyerleri kuruldukları tarihinden itibaren bir yıl boyunca su, elektrik, ısınma ve iletişim fatura bedellerinin %60'ı desteklenecektir.³³

Araştırmanın Yöntemi

Araştırmada veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi kullanılmıştır. Herhangi bir konuda görüş ya da duygular ortaya çıkarılmak isteniyorsa en uygun yöntem kişiye gidilerek bilgi almaktır. Kişinin özgürce açık uçlu sorulara vereceği yanıtlar sayesinde onun duygularını ve görüşlerini en doğru şekilde ve derinlemesine öğrenmek bu şekilde sağlanabilmektedir. Üç çeşit görüşme tekniği arasında yarı yapılandırılmış görüşme tekniği yapılandırılmış görüşmelerle yapılandırılmamış görüşmeler arasında kalan ve en çok kullanılan görüşme tekniğidir ve daha esneklerdir. Esnek olmasından kasıt araştırmacının görüşmenin akışına bağlı olarak değişik yan ya da alt sorularla görüşmenin akışını etkileyebilmesi ve mülakat yapılan kişiden yanıtlarını açmasını isteyebilmesidir. Eğer mülakat yapılan kişi görüşme esnasında belli soruların yanıtlarını başka soruların içerisinde yanıtlamış ise ilgili sorular görüşmeci tarafından sorulmayabilir.³⁴

Bu çerçevede, sahip olduğu belirli düzeyde standart ve aynı zamanda sağladığı esneklik nedeniyle daha derinlemesine bilgiler sağlayacağından yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Görüşmelerden en yüksek verim sağlamak adına katılımcıların kendilerini rahat ve güvende hissedebilecekleri mekân olması bakımından kişilerin çalışma ofisleri onların da onaylarıyla görüşme yeri olarak tespit edilmiştir. Çalışma grubunun oluşturulması aşamasında daha önceden tespit edilen katılımcı iletişim bilgilerinden kişilere ulaşılarak kendilerinin uygun gördükleri saatlerde görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Verilerin sağlıklı bir şekilde toplanması ve veri kaybının önlenmesi için katılımcıların da onayıyla ses kayıt cihazı kullanılmıştır. Bu durumda güven ortamının oluşması için ses kayıt cihazının kullanılmasını kabul eden katılımcılarla görüşme etik sözleşmesi imzalanmıştır. Bu durum katılımcılar için de uygun bulunmuştur. Görüşmeciler için hazırlanan kişisel bilgi formu doldurulduktan sonra en az yarım saat en fazla bir saat olarak planlanan görüşmeler ses cihazının görüşmecinin görebileceği bir yere koyulması ile kayıt altına alarak tamamlanmıştır. Araştırmanın her safhasında akademik ilke ve bilimsel etik kurallarının uygulanmasına büyük bir hassasiyetle uyulmuştur.

Araştırma sürecinde geliştirilen yarı yapılandırılmış bir görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formunun hazırlanması öncesinde araştırmanın amaçlarıyla uyumlu olarak literatür taraması yapılmıştır. Görüşme formunun hazırlanış sürecinde; (i) Ana araştırma sorusuna ve alt sorulara cevap bulacak sorular olmasına dikkat edilmiştir. (ii) Oluşturulan sorular ve görüşme formu ölçme değerlendirme uzmanı iki kişinin görüşleri doğrultusunda konu dışında bırakılması gereken sorular

---

³³ Korumalı İşyeri Destek Projesi İŞKUR Başvuru Rehberi, 28.02.2014, s.2-3.

³⁴ Abbas Türnüklü, "Eğitim Bilim Araştırmalarında Etkin Olarak Kullanılabilecek Nitel Bir Araştırma tekniği:" *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 24 (2000): s.543.

çıkarılarak soru sayı 15'den 9'a düşürülmüştür. (iii) Hazırlanan sorular anlam, anlaşılabilirlik bakımından iki Türkçe dil uzmanı tarafından teyit edilmiştir.

Araştırmada amaçlı örnekleme yöntemlerinden sırasıyla ölçüt örnekleme yöntemi ve zincir örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Ölçüt örnekleme yöntemindeki temel anlayış, araştırma sınırları içerisinde önceden belirlenmiş bir dizi kistası karşılayan durumların çalışılmasıdır. Burada sözü edilen kistaslar araştırmacı tarafından oluşturulabilmektedir.³⁵

Bu bağlamda çalışmanın örnekleme ilgili şu ölçütler belirlenerek çalışma grubu oluşturulmaya çalışılmıştır: (i) Orta ve üzeri büyüklükte genel yüklenici konumundaki firma sahipleri olması. (ii) Firmanın faaliyet alanında sınırlılık getirilmemesi. (iii) Korumalı işyeri kavramını ve korumalı işyeri projesi hibe desteği hakkında bilgi sahibi olan işletme sahipleri olması. Ölçüt örnekleme seçimi yaparak oluşturulan kistaslara sahip kişilere ulaşmak için zincir örnekleme kullanılmıştır.

Zincir örnekleme yöntemi; araştırmacının problemine ilişkin olarak zengin bilgi kaynağı olabilecek birey veya durumların saptanmasında tercih edilir. Bu konuda en çok bilgi sahibi kimlerdir? Bu konuda kim veya kimlerle görüşmemi önerirsiniz? Sorularına cevapların verilmesi ile yeni isimler belirlenir. Bu şekilde ilerledikçe isimler zincir şeklinde devam eder.³⁶ Bu çalışmada ölçüt örnekleme oluşturulan kistasları sağlayabilmek için zincir örnekleme yöntemini kullanmak uygun olacağı düşünülmüştür.

Bu çalışmada ölçüt örnekleme yönteminde belirlenen ölçütlere uygun olmalarından dolayı mülakat yapılan ilk dört kişiye Trabzon Ticaret ve Sanayii Odası başkanından alınan bilgiler sayesinde ulaşılmıştır. Bu görüşme tekniğinde katılımcılardan elde edilen verilerin aynı doğrultuda olması arada farklı bir bilgi çıkmaması nedeniyle doyum noktası olarak 16 kişi belirlenmiştir.

Katılımcıların tamamı lisans mezunu olup işletme sahibi olarak en az 25 en çok 40 yıllık tecrübesi olan kişilerdir. Katılımcıların mezuniyet durumu ve iş tecrübeleri elde ettiğimiz verilerin güvenilir, tutarlı ve değerli olması adına oldukça önemlidir. Araştırma için işletme sahipleri ile yapılan görüşmelerin dijital ses kayıtlarının deşifre edilmesi ile elde edilen veriler bilgisayar ortamında yazıya çevrilerek kaydedilmiştir. Katılımcılara ait görüşler derlenerek bir veri seti oluşturulmuştur. Yapılan görüşmeler ile ilgili gizliliğin sağlanması bakımından katılımcılar K1,K2,K3... şeklinde kodlanarak aktarılmıştır.

Verilerle ilgili ön çalışma hazırlığı bu şekilde tamamlandıktan sonra veri çözümlemesi için betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Betimsel analizde, görüşülen bireylerin görüşlerini çarpıcı bir biçimde yansıtmak amacıyla doğrudan alıntılara sıkça yer verilir.³⁷

Bu kapsamda araştırma sorularından görüşmelerde yer alan boyutlardan yola çıkarak veri analizi için bir çerçeve oluşturulmuştur. Bu çerçeveye göre verilerin hangi

---

³⁵ Ali Yıldırım, Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2013): s. 140.

³⁶ Yıldırım ve Şimşek, age, s.139.

³⁷Yıldırım ve Şimşek, age, s.256.

temalar altında sunulacağı belirlenmiştir. Bu şekilde oluşturulan tematik çerçeveye göre elde edilen veriler anlamlı ve mantıklı bir biçimde bir araya getirilip düzenlenmiştir. Son aşamada bulgular doğrudan alıntılar yapılarak neden sonuç ilişkisi içinde açıklanmıştır. Analiz edilen verilerin anlaşılmasını kolaylaştırmak üzere bulguların sunumunda tablolar kullanılmıştır. Tablolarda bulguların frekansı ve yüzdesi de işlenmiştir.

Araştırmanın *geçerlik ve güvenilirliği* için elde edilen verilerin ve ulaşılan sonuçları teyit edilmesine yardımcı bazı yöntemler geliştirilmesi (katılımcı teyidi, meslektaş teyidi vb. katılımcı görüşlerinden alıntılar) önemlidir. Ayrıca toplanan verilerin ayrıntılı olarak rapor edilmesi ve sonuçlara nasıl ulaşıldığının açıklaması nitel bir araştırmada geçerliliğin ve güvenliliğin önemli ölçütleri arasındadır³⁸.

Bu çerçevede araştırmanın geçerliğini ve güvenliliğini sağlayıcı şu stratejiler oluşturularak gerçekleştirilmiştir: (i) Verilerin elde edildiği ortamın katılımcının kendini rahat hissederek güven içerisinde cevap vereceği bir ortam olması bakımından kişilerin çalışma ofislerinin görüşme yeri olarak belirlenmiştir. (ii) Verilerin toplanması sürecinde görüşülen bireylerden kayıt yolu ile elde edilen bilgilerin bulgular yorumlanırken doğrudan alıntılara da sıkça yer verilmiş ve bunlardan yola çıkarak sonuçlar açıklanmıştır. (iii) Kayıt yoluyla elde edilen verilerin deşifre edilmesinden sonra katılımcılarında onayı alınmıştır. Aynı şekilde araştırma bulgularını da katılımcıların teyit etmesi sağlanmıştır. (iiii) Elde edilen bulguların başka bir araştırmacı tarafından incelenerek teyit edilmesi sağlanmıştır.

Zihinsel Engellilerin Çalışma Hayatına Katılmaları Konusunda Katılımcı Görüşleri ile İlgili Bulgular

Tablo 1’de görüldüğü üzere, zihinsel engellilerin çalışma hayatına katılmaları adlı tema katılımcıların görüşlerinden ortaya çıkan şu alt boyutlar içerisinde değerlendirilmiştir: (i) Çalışma hakkı Vardır. (ii) Ayrımcılık Olmamalı (iii) Mesleki Eğitim Olmalı.

Tablo 1. Zihinsel Engellilerin Çalışma Hayatına Katılmaları

Tema	Alt Boyut	Katılımcılar	Frekans(f)	%
Zihinsel Engellilerin Çalışma Hayatına Katılmaları	Çalışma Hakkı Vardır	K1,K2,K3,K4,K5,K6,K7,K8,K9, K10,K11,K12,K13K14,K15,K16	16	%100
	Ayrımcılık Vardır	K1,K2,K3,K4,K5,K6,K7,K8,K9,K10, K11,K12,K13K14,K15,K16	16	%100
	Mesleki ve İş Güvenliği Eğitimleri Olmalı	K1,K2,K3,K4,K5,K6,K7,K8,K9,K10, K13,K16	12	%75

³⁸ Yıldırım ve Şimşek, age, s138.

Katılımcıların tamamı çalışmak anayasal olarak herkesin hakkıdır insanlar arasında hiçbir ayrımcılık yapmadan herkesin çalışma hakkını kullanmalıdır ve zihinsel engelliler için de hiç bir ayırım düşünülemez demiştir. Bu görüşlere ek olarak on iki katılımcı, zihinsel engellilerin istihdamında engel özellikleri nedeni ile daha çok eğitime ihtiyaçları olduklarını ifade etmişlerdir. Bu eğitimin yalnızca mesleki eğitimle sınırlı olmaması, sosyal becerilerini geliştirici ve iş güvenliği konusunda da bilinçlendirici eğitimlerin olması gerektiğini ifade etmişlerdir.

K10'un, Bu tema ve alt boyutlara ilişkin on iki katılımcının görüşlerinin toplamını içeren sözleri şu şekildedir: *Çalışma hakkı çalışabilecek güçteki her vatandaşın olduğu gibi zihinsel engellilerin de Anayasal hakkıdır. Zihinsel eksiklikleri olması bedenen çalışmaz olmaları anlamına gelmiyor. Onlarında kendi vasıflarına uygun yapabilecekleri bir iş mutlaka vardır. Tek eksik çalışma ortamlarının onlara uygun olmaması ve onlara uygun işlerin belirlenmemesidir diye düşünüyorum. Bunun için zihinsel engellilerin vasıflı hale getirilmeleri eğitim almaları sağlandıktan sonra çalışma hayatında içerisinde olabilirler. Mesleki eğitimlerin yanında iş güvenliği eğitimlerinin de verilmesi gerekmektedir. Üstelik bu eğitimlerin periyodik olarak da devamı sağlanmalıdır.*

Zihinsel Engellilerin İstihdam Edilememe Nedenleri Konusunda Katılımcı Görüşleri İle İlgili Bulgular

Tablo 2'de görüldüğü üzere, zihinsel engellilerin istihdam edilememe nedenleri adlı tema şu alt boyutlar altında değerlendirilmiştir: (i) Engel özelliklerinin Olumsuz Yönleri. (ii) Hükümet politikalarının Zayıflığı. (iii) Korumalı İşyerlerinin Olmaması.

Tablo 2. Zihinsel Engellilerin İstihdamının Önündeki Engeller

Tema	Alt Boyut	Katılımcılar	Frekans (f)	%
Zihinsel Engellilerin İstihdam Edilememe Nedenleri	Engel Özelliklerinin Olumsuz Yönleri	K1,K2,K3,K4,K5,K6,K7K8,K9,K10 K11,K12,K13K14,K15,K16	16	% 100
	Hükümet Politikalarının Zayıflığı	K1,K2,K3,K4,K5,K6,K7K8,K9,K10 K11,K12,K13K14,K15,K16	16	% 100
	Korumalı İşyerlerinin Olmaması	K1,K2,K3,K4,K5,K6,K7K8,K9,K10 K11,K12,K13K14,K15,K16	16	% 100

Tüm katılımcıların, zihinsel engellilerin engel türünden dolayı birçok istihdam alanında çalışamayacaklarından dolayı özel politikalara ihtiyaçları olduğu ve hükümetin de bu yöndeki politikalarının yetersiz kaldığı yönünde hem fikir oldukları görülmüştür. Hükümetin politika olarak uyguladığı korunmalı işyerleri geliştirme ve yaygınlaştırma projesinin yetersizliğini korunmalı işyeri sayısının az olmasından anlaşılabilceğini dile getirmektedirler.

K9,K10,K11,K12,K3,K14 Diğer katılımcı görüşlerine ek olarak zihinsel engellilerin engel özellikleri nedeniyle kandırılmaya ve istismara açık olduklarını bu nedenle daha koruyucu politikalara ihtiyaçları olduğunu söylemektedirler. Katılımcıların hükümet politikalarının zayıflığı ve korunmalı işyeri projesinin yetersizliği alt boyutlarına verdikleri cevaplar birbirine paraleldir:

K2...Her işletmede zihinsel engelli çalıştırılmaz. İşletmede yapılan iş ya da üretim ile zihinsel engellinin yapabileceği işler doğru orantıda olmalıdır. Bu durumda da zihinsel engellilerin istihdam olanakları kısıtlanmaktadır. Onların özel tedbirlerin alındığı yerlerde çalışması gerekir. Bu durumda korunmalı işyerleri gündeme geliyor. Bu işyerleri uygun düzenlemelerle hayata geçirilirse zihinsel engelli istihdamı önünde bir engel kalmaz. Bu iş yerlerinin hayata geçirilememesinin sorumlusunda biz işverenler değiliz. Bunu yapması gereken devlettir. Sosyal devlet ilkesini benimseyen devlet bu insanlar için koruyucu politikalar düzenlemek zorundadır. Bunu işverenlere ya da gönüllü kuruluşlara bırakması bu insanların hayata katılımını, istihdamını zorlaştıran en büyük etmendir.

Zihinsel Engellilerin İstihdamı İçin Önerilen Korunmalı İşyeri Yöntemine Dair Bulgular

Korunmalı işyeri yöntemi ve yasal çerçevesi teması şu iki alt boyutta değerlendirilmiştir: Alt boyutlar; (i) Önemli Olması. (ii) Uygulanabilir Olmaması.

Tablo 3. Korunmalı İşyeri Yöntemi ve Yasal Çerçevesi

Tema	Alt Boyut	Katılımcılar	Frekans(f)	%
Korunmalı İşyeri Yöntemi	Önemli Olması	K1,K2,K3,K4,K5,K6,K7K8,K9 K10,K11,K12,K13K14,K15,K16	16	% 100
	Uygulanabilir Olmaması	K1,K2,K3,K4,K5,K6,K7K8,K9 K10,K11,K12,K13K14,K15,K16	16	% 100

Yapılan betimsel analizle tablodaki bulgulara göre; Korunmalı işyeri yöntemi önem alt boyutu değerlendirmesine göre katılımcıların tamamı olumlu yönde görüş bildirmiştir. Korunmalı işyeri yasal çerçevesi uygulanabilirlik alt boyut değerlendirmesinin de ise katılımcıların tamamı olumsuz görüş bildirmiştir.

Tüm katılımcıların uygulanabilir olmaması alt boyutuna ait görüşlerine paralel fakat çarpıcı görüş bildiren K6..iş güvenliği konusunda normal işyerlerine göre daha fazla tedbirler alınması gereken maddeler içermeliydi. Çünkü bu insanlar diğer engelliler gibi değildir. Kandırılmaya ve istismara açıktırlar bu nedenle onları gözetim altında tutacak bir personel desteği gibi bir iş güvenliği uygulaması getirilmelidir demiştir.

Devletin Korumalı İşyeri Kurma Teşvik Politikasıyla İlgili Bulgular

Hükümetin korumalı işyeri kurma teşvik politikası adlı tema altında, hibe programı fonksiyonel değildir alt boyutunda analiz edilmiştir. Yapılan betimsel analizde tablodaki bulgulara göre; katılımcılardan on dört kişi olumlu iki kişi olumsuz yönde görüş bildirmiştir. Bu çerçevede olumlu yönde görüş bildiren katılımcıların ortak görüşü şu yöndedir: Hibe programında önerilen teşviklerden biri olan çalıştırılan engellilerin maaş ve sigortalarının bir yıllık süre ile karşılanmasının yeterli olmadığı yönündedir. Bu uygulama birçok işyerinde normal bireyler için de yapılmaktadır. Dolayısıyla korumalı işyeri teşviki için aralarında bir fark olmaması nedeniyle talep arttıracığını düşünmediklerini söylemişlerdir. Bu yöndeki teşvikin sigorta primi ödenmesi konusunda emeklilik yaşına kadar olması gerektiği yönünde de öneri getirmişlerdir. Teşvik için oluşturulan hibe tutarının da bir işyeri kurma çabasında olan işletmecinin harcaması gereken yüzbinlerce tutarın yanında yetersiz kaldığını belirtmişlerdir. Kısmen olumsuz yönde görüş bildiren iki katılımcı K4 ve K9, kurulu bir iş yerini korumalı işyerine dönüştürme girişimi için yeterli bulmakta fakat maaş ve sigorta primlerinin bir yıl ödenmesi yerine birkaç yıl ödenmesi şeklinde öneri getirerek değerlendirilebilir bilindiği yönünde düşüncelerini açıklamışlardır.

K10...Hibe tutarı yeni bir işyeri açmayı düşünen bir girişimci için çok az bir rakamdır. Bir yıl süre ile ödenecek olan maaş ve sigorta primlerinin en az iki ya da üç yıl olarak düzenlenirse cazip olabilir. Zaten İŞKUR maaş ve sigorta prim ödemesi uygulamasını diğer işyerlerinde bir yıl boyunca normal bireyler için de uyguluyor. Dolayısıyla zihinsel engelli birey için ödediğinin vadesini uzun tutmalıydı. Verilecek olan 150 bin liralık hibe ile var olan işletmenin fiziksel düzenlemesine bile yetmez. Bir iş yeri açmak trilyon liralık bir sermaye gerektirir. Makine ve ekipman alacaksınız. Bunlar ucuz şeyler değil. Üstelik bu serveti de işgücünden emin olmadığımız daha önce tecrübe etmediğiniz kişiler için kullanacaksınız. Sadece bir yıllık maaş ve sigorta prim ödemesi almak için bu işe para yatırılmaz.

Tablo 4. Devletin Korumalı İşyeri Kurma Teşvik Politikası

Tema	Alt Boyut	Katılımcılar	Frekans(f)	%
Hükümetin Korumalı İşyeri Kurma Teşvik Politikası	Hibe Programı Fonksiyonel Değildir	K1,K2,K3,K5,K6,K7K8,K10,K11,K12,K13, K14,K15,K16	14	% 75

Korumalı İşyeri Yönteminin İş Piyasası Açısından Verimliliği ile İlgili Bulgular

Korumalı işyeri yönteminin iş piyasası açısından verimliliği adlı tema, uygulanabilir olmaması ve kârlı olmaması alt boyutlarında analiz edilmiştir. Tablo 5’de görüldüğü üzere katılımcıların tamamı olumsuz görüş bildirerek, korumalı işyeri yönteminde işyeri mantığının ikinci planda kaldığını, sosyal hizmet önceliğinin olduğunu, dolayısıyla kendilerinin de birer işletmeci olarak bu sorumluluğu üstlenmek istemediklerini belirterek korumalı işyeri açmak konusunda olumsuz görüş bildirmişlerdir.

Korumalı işyeri “kârlılık” alt boyut değerlendirmesinin de ise katılımcıların tamamı korumalı işyerinde çalışacak kişiler özellikleri itibarıyla sorumluluğu fazla olan bir yöntemdir ve bu iş gücü ile üretim ve ya hizmetin çıktılarında emin olmayacakları için kârlılığının olmayacağı yönünde olumsuz yönde görüş bildirmişlerdir.

Uygulanabilir ve karlı olmaması alt boyutlarına ilişkin olarak katılımcı görüşleri: K1,K2,K3,K4,K5 Korumalı işyerinin birincil amacının burada çalışacak engellilerin sorumluluklarının fazla olduğunu ve bu yerlerde onlar için sosyal rehabilitasyonun daha ağırlıkta olması gerektiği vurgusunu yaparak bu nedenlerle işyeri mantığıyla işletilemeyeceğini düşündüklerini söyleyerek korumalı işyeri açma girişiminde bulunamayacaklarını ifade etmişlerdir. Bu görüşlere ek olarak K6’nın görüşleri şu şekildedir: *K6...Korumalı işyerini ben bir işletme olarak görmüyorum. Burada çalışacak kişilerin özellikleri bakımından ve korumalı işyeri uygulamasının olması gereken kriterlerinden dolayı riskli bir iştir. Amacı istihdam da olsa sosyal rehabilitasyon içeriği daha fazladır. İşletme mantığıyla çalıştıramayacağım bir iş yeridir. Sosyal sorumluluk kapsamında yardım amaçlı birkaç ortak birleşerek böyle bir iş yeri açmak büyük bir manevi haz verir bana. Maddi kaygılarım olmazsa açmayı isterdim.*

Tablo 5. Korumalı İşyeri Yönteminin İş Piyasası Açısından Verimliliği

Tema	Alt Boyut	Katılımcılar	Frekans(f)	%
Korumalı İşyeri Yönteminin İş-Piyasası Açısından Verimliliği	Uygulanabilir olmaması	K1,K2,K3,K4,K5,K6 K7,K8,K9,K10,K11 K12,K13,K14K15,K16	16	% 100
	Karlı Olmaması	K1,K2,K3,K4,K5,K6 K7,K8,K9,K10,K11 K12,K13,K14K15,K16	16	%100

Korumalı İşyeri Açma Görev ve Sorumluluğu İle İlgili Bulgular

Korumalı işyeri açma görev sorumluluğu adlı tema iki alt boyutta analiz edilmiştir. Alt boyutlar: (i) Kurumsal görevdir. (ii) Uygun İstihdam Yöntemidir. Bu çerçevede yapılan analizle tablodaki bulgulara göre: Korumalı işyeri yöntemi kurumsal görevdir alt boyutu değerlendirmesinde katılımcıların tamamı korumalı işyeri açmak öncelikle devletin görevi olmalıdır diyerek bunu da resmi kurumları aracılığıyla sosyal hizmet kapsamında gerçekleştirmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Katılımcıların tamamı, *korumalı işyeri yönteminin amacı istihdam olsa da içeriği ile sosyal hizmet unsurlarını daha çok barındırmaktadır şeklinde ifade etmişlerdir.* Bu nedenle korumalı işyeri açmak sivil toplumdan önce devletin görevi olmalıdır demişlerdir.

Buna ek olarak gönüllü kuruluşların da korumalı işyeri açma konusunda teşvikler artırılarak korumalı işyerlerinin sayısının çoğaltılması gerektiğini söylemişlerdir. Korumalı işyerlerinin amacı istihdam sağlamak olsa da sosyal hizmet kapsamında düşünülerek devletin kendi kurumları aracılığıyla bu hizmeti gerçekleştirecek yeni yasalar çıkarılabilir. Bu amaçla büyükşehir belediyesi yasasında ek düzenlemelerle bu gerçekleştirilebilir veya Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na bağlı İl Müdürlükleri tarafından her şehirde bir korumalı işyeri açılması yönünde bir politika belirlenebilir.

Katılımcılardan alınan görüşlere göre belirlenen "istihdam yöntemi "alt boyut bulgularına göre katılımcıların tamamı korumalı işyeri yöntemi bu bireyler için düşünülmüş en uygun yöntemdir ve amacı istihdam olsa da bir çeşit sosyal hizmettir şeklinde görüş bildirmişlerdir.

Tablo 6. Korumalı İşyeri Açma Görev ve Sorumluluğu

Tema	Alt Boyut	Katılımcılar	Frekans(f)	%
Korumalı İşyeri Açma Görev Sorumluluğu	Kurumsal Görevdir	K1,K2,K3,K4,K5,K6,K7,K8, K9,K10,K11,K12,K13,K14,K15,K16	16	%100
	Uygun İstihdam Yöntemidir	K1,K2,K3,K4,K5,K6,K7,K8,K9,K10,K11, K12,K13,K14,K15,K16	16	%100

Bu konuda **K1'** in görüşleri şu şekildedir: *Korumalı işyeri yöntemi bu bireyler için en uygun istihdam şeklidir. Bu işyerlerini açmak ise öncelikle devletin görevi olmalı. Büyükşehir belediyelerine bu sorumluluk verilebilir. Bölge halkının ihtiyaçlarını karşılamak gibi bir misyonu vardır belediyelerin. Ayrıca belediye kanununda engellilere hizmet ile ilgili maddeler de vardır. Bu maddeler düzenlenerek belediyeler zihinsel engelliler için korumalı işyeri açmalıdır denilebilir.*

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada, katılımcıların tamamı zihinsel engellilerin çalışma hayatına katılmaları konusunda olumlu yönde görüş bildirmişlerdir. Ancak, Korumalı işyeri projesinin uygulanabilirliği hakkında yine tüm katılımcılar olumsuz görüş bildirmiş ve bu durumu bazı katılımcılar *korumasız bir korumalı işyeri* tabirini kullanarak açıklamışlardır. Ayrıca iş güvenliği konusunda uygulanan standart kuralların bu bireyler için yeterli olmayacağı görüşü hakimdir.

Katılımcılar, korumalı işyeri modelinin önemine dair inançlarını ortaya koymuşlardır. Buna karşılık, işyeri mantığının ikinci planda kalması ve sosyal hizmet unsurlarının daha ağır basması dolayısıyla korumalı işyerlerinin devlet tarafından işletilmesi görüşü ağır basmaktadır.

Devlet öncülüğünde açılan korumalı işyerlerinin sayısını arttırmak amacıyla diğer girişimcilerin korumalı işyeri açmalarını sağlamak için şu öneriler getirilmiştir: Korumalı işyerleri normal işletme gibi düşünülmeyip işyeri karlılığı ve verimliliği arka planda kalan mesleki rehabilitasyon ve sosyal rehabilitasyonun ön plana alındığı detaylı bir korumalı işyeri yönetmeliğinin düzenlenmesi sağlanabilir.

Bu kapsamda: (i) Yönetmeliğe, korumalı işyerinde çalışacak kişilerin meslek bilenlere işe alıştırma süreçlerini, mesleği olmayanlara meslek öğretme süreçlerini detaylı olarak tanımlayan maddeler eklenebilir. (ii) Korumalı işyerleri için normal işyerlerinde uygulanan iş sağlığı ve güvenliği kurallarının dışında

daha özel üst düzey tedbirler içeren maddeler eklenebilir.(iii) Buralarda çalışacak olan zihinsel engelli bireylere belli aralıklarda iş sağlığı ve güvenliği konusunda eğitimlerin verilmesi yönünde maddeler oluşturulabilir.

Son olarak farklı teşvik programları da geliştirilebilir. Bunun için: (i) Korumalı işyerinde çalışacak zihinsel engellilerin sigorta primleri hayat boyu devlet tarafından ödenebilir. (ii) Korumalı işyerinde çalışacak mesleki eğitim, sosyal rehabilitasyon, iş sağlığı ve güvenliği konularında eğitici personel desteği sağlanabilir.

Kaynakça

Alvar, Burcu, "Isparta'da Engelli İstihdamı Ve Sorunları", Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2014.

Alkan Meşhur, Filiz, "Engellilerin Bir İstihdam Seçeneği Olarak Tele Çalışma Modellenmesi ve Modelin Kent Planlama Açısından İrdelenmesi", Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 2006.

Berkün, Sanem, "Özrümlülerin İstihdamında Ev Esaslı Tele Çalışma, Evde Tele Çalışma: Bursa ili Belediyelerinden Örnekler", Doktora Tezi, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012.

Çavuş, Özgür Hakan ve Akay Tekin, "Türkiye'de Engellilerin İstihdam Yöntemi Olarak Korumalı İşyeri", *Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 30(1), (2015): 145-165.

Çınarlı, Serkan, "Kamu Hizmetlerinin Yürütülmesinde Engelli Hakları", Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2008.

Dalbay, R.Saim, "Özürlü Yakınlarının Özürlülere Yönelik Sosyal Politikalara İlişkin Bilgi Beklenti ve Memnuniyet Dereceleri: Isparta Örneği", Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009.

Güngör, Fethi. Güler Güneş, "Dünya'daki Gelişmeler Paralelinde Türkiye'de Değişen Özürlülük Politikaları", *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, Ekim 2011- Mart (2012): 25-44.

Hergüner, Burak. "Examining the Legacy of Large-scale Sports Events as a Governance Issue: A Case Study from Trabzon, Turkey" *Karadeniz Arastirmalari* 47 (2015): 151-161.

Hergüner, Burak. "Revisiting history: Social capital formation in Ahi unions." *Academic Research International* 3, no. 3 (2012): 357-364.

Hergüner, Burak. "In Pursuit of Equity: The Capability Approach and Education." *Public Policy and Administration Research* 2, no.5, (2012): 22-28.

Hergüner, Burak. "Public value as a framework for reforming publicly funded museums." *International Journal of Public Sector Management* 28, no. 6 (2015): 461-474.

Hüseyinalizadeh Miyandoab, Siyavuş “Zihinsel Engelli Kardeşi Olan ve Zihinsel Engelli Kardeşi Olmayan 7-13 Yaş Grubu Çocukların Aile Resim Çizimlerinin Karşılaştırılması ve Analizi”, Doktora Tezi, Ankara Hacettepe Üniversitesi, 2008.

Köksal, Ayşegül, “Türkiye’de Engelli İstihdamı ve Bir Araştırma”, Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010.

Kordlar, Mona Azimzadeh, “Mesleki Eğitim Kurslarının Özürlülerin İstihdamındaki Rolü”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2013.

Orhan, Serdar, “Türkiye’de Özürlü Dostu İstihdam Politikaları : Durum Analizi Ve Öneriler”, Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011.

Ölmezoglu, Necla İrem, “Çalışma Yaşamında Engelliler: Gümüşhane İli Engelli İstihdamına İlişkin Emek Arz Yönlü Bir Araştırma”, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2015.

Özgökçeler, Serhat. Alper, Yusuf, “Özürlüler Kanunu’nun Sosyal Model Açısından Değerlendirilmesi”, *İşletme ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, , C. 1, S. 1, S.50-51, (2010): 33-54.

Patır, Çağla, “Özürlülük Olgusunun Tarihsel Sürecinde 1980 Sonrası Söylem ve Politikaların Küreselleşme Geçirilebilirliği Üzerine Bir Tartışma”, Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2012.

Topçuoğlu, Reyhan Atasü, “Medikal Modelden Sosyal Modele Geçiş, Sosyal Politika ve Sosyal Hizmetler”, *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 25(2), (2014): 127-144.

TÜİK. *Özürlülerin Sorun ve Beklentileri Araştırması*, Ankara 2010.

Türnüklü, Abbas. "Eğitimbilim Araştırmalarında Etkin Olarak Kullanılabilecek Nitel Bir Araştırma Tekniği: Görüşme." *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi* 6, no. 4 (2000): 543-559.

Ünal, Canan, “Karşılaştırmalı Hukuk Işığında Sosyal Güvenlik Hukukunda Özürlüler ve Yeni Yaklaşımlar: Türkiye Açısından Uygulanabilirliği”, Yüksek Lisans, Galatasaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011.

Yıldırım, Ali, ve Hasan Şimşek. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2013.

Yılmaz, Sabri, *İlköğretim Birinci Kademedeki Eğitilebilir Zihinsel Engelli Öğrencilerde Fizyoterapi Yöntemleri Kullanılarak Çalışılan İnce Motor Fonksiyonların Yazma Becerilerine Etkilerinin İncelenmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009.

Özürlüler Kanunu, 5378.

Engelli Bireylere Yönelik İbarelerin Değiştirilmesi Amacıyla Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, 6462

Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi 200, S.24, ss.543, Eğitim Bilim Araştırmalarında Etkin Olarak Kullanılabilecek Nitel Bir Araştırma tekniği:

Korumalı İşyeri Destek Projesi İŞKUR Başvuru Rehberi, 28.02.2014,s.2

26.11.2003 Tarihli Korumalı İşyeri Hakkında Yönetmelik madde-3, (c)

